

Die Gemeinsame Agrarpolitik vor neuen Herausforderungen, red. José Martínez, Nomos 2012, ss. 165.

W listopadzie 2011 r. odbyła się w Getyndze jubileuszowa konferencja poświęcona przyszłości Wspólnej Polityki Rolnej². Miała ona bardzo uroczysty charakter związany z obchodami 50-lecia Instytutu Prawa Rolnego (Institut für Landwirtschaftsrecht) tamtejszego uniwersytetu. Recenzowana praca jest pokłosiem tej konferencji. Obejmuje ona zarówno publikacje rocznicowe, jak i merytoryczne, nawiązujące do różnych aspektów przyszłości WPR w kontekście nowych wyzwań.

Gdy chodzi o te pierwsze, warto zwrócić uwagę na opracowanie omawiające zaślugi Instytutu dla rozwoju prawa rolnego, traktowanego – jak zaznacza się w przedmowie – szeroko, obejmującego zarówno prawo prywatne, jak i publiczne, nie tylko krajowe, lecz także wspólnotowe (unijne) oraz międzynarodowe. Instytut towarzyszy rozwojowi prawa rolnego zarówno w Niemczech, jak i w Europie, a jednocześnie wpływa na ten rozwój. Sukces jest wynikiem finansowego wsparcia udzielanego przez Landwirtschaftliche Rentenbank. Umożliwiło ono zbudowanie największej biblioteki prawnorolnej w Europie, jak też prowadzenie badań o zasięgu międzynarodowym.

Szczegółowo o rozwoju Instytutu oraz o jego działalności w okresie minionych 50 lat pisze W. Winkler w dwóch obszernych artykułach (*Der Entwicklung des Instituts für Landwirtschaftsrecht der Universität Göttingen* oraz *50 Jahre Institut für Landwirtschaftsrecht der Universität Göttingen*). W tym czasie zostały ugruntowane nie tylko podstawy działania Instytutu, lecz także znacznie wzrosła jego rola w rozwoju nauki prawa rolnego oraz w organizacji międzynarodowej współpracy naukowej w tej dziedzinie. Ewolucja przedmiotu działalności naukowej odzwierciedla zmiany samego prawa rolnego. Widać tu znaczne rozszerzenie przedmiotu badań: od zagadnień mieszczących się w ramach tradycyjnego prawa rolnego, przez problematykę zaliczaną do nowoczesnego prawa rolnego, do współczesnych kwestii związanych, dla przykładu, z ochroną środowiska w rolnictwie, prawem wodnym czy z rozwojem obszarów wiejskich. Od końca lat 60. ubiegłego wieku coraz silniej w tych badaniach zaznacza się problematyka wspólnotowego (unijnego) prawa rolnego. Dorobek naukowy Instytutu obejmuje też prace dotyczące międzynarodowego prawa rolnictwa (WTO-Recht).

Bardzo bogata i szczegółowo opisana jest współpraca naukowa Instytutu z agrarystami z innych państw. Autor wylicza kraje europejskie (poczynając od Włoch), a także pozaeuropejskie, jak Korea, Japonia, USA, czy nawet państwa Ameryki Łacińskiej itd. Nie brakuje oczywiście charakterystyki współpracy z nauką polską, ewi-

² Zob. M. Marcinkowski, Konferencja „Wspólna Polityka Rolna przed nowymi wyzwaniami” („Die gemeinsame Agrarpolitik vor neuen Herausforderungen”), Getynga, 3-4 listopada 2011 r., „Przegląd Prawa Rolnego” 2011, nr 2, s. 296 i n.

dencji pobytów polskich agrarystów w Instytucie jako badaczy czy referentów, a także udziału niemieckich agrarystów w życiu naukowym polskich ośrodków uniwersyteckich. Należy podkreślić szczególną rolę dra W. Winklera w rozwoju tej współpracy. Nasuwa się refleksja, że umiędzynarodowienie oddziaływania Instytutu Prawa Rolnego w Getyndze przypomina funkcję, jaką pełnił i pełni Instytut Prawa Rolnego i Międzynarodowego we Florencji.

Z kolei publikacje dotyczące Wspólnej Polityki Rolnej poruszają różne problemy związane z kształtowaniem się tej polityki, zwłaszcza w aspekcie nowych wyzwań. Książkę otwierają dwa artykuły o charakterze ogólnym. Pierwszy, V. Götza, dotyczy prawa WPR (*Das Recht der Gemeinsame Agrarpolitik – Kontinuität, Wandel, Systematik*), drugi – pióra R. Fietza – zawiera ocenę reformy tej polityki w 2014 r. z punktu widzenia niemieckich rolników. To ostatnie może być szczególnie ciekawe dla polskiego czytelnika. Autor zwraca uwagę, że niemieccy rolnicy bardzo obawiali się nowych propozycji w zakresie podziału dopłat bezpośrednich między państwa członkowskie, a w szczególności – ich obniżenia w Niemczech na korzyść nowych państw członkowskich. Dlatego z ulgą przyjęto zachowanie na lata 2014-2020 dotychczasowych ram finansowania, jak też wsparcia dla młodych rolników. Wprawdzie istnieją nadal problemy budzące obawy, ale – jak pisze Autor – „mogło być gorzej”. W każdym razie niemieccy rolnicy obserwować będą z zainteresowaniem dalszą dyskusję i propozycje kształtowania WPR w przyszłości.

Kolejne dwa opracowania dotyczą spojrzenia na przyszłość WPR z punktu widzenia „młodego” państwa członkowskiego Unii Europejskiej (to jest Polski) oraz państwa znajdującego się poza Unią Europejską (Turcji). R. Budzinowski przedstawił oczekiwania Polski w stosunku do przyszłej polityki rolnej, w tym także w aspekcie płatności bezpośrednich (*Die Zukunft der Agrarpolitik der Europäischen Union aus der polnischen Perspektive*). Natomiast G. Eraktan zarysowała kształtowanie się WPR w aspekcie stosunków z Turcją (*Die Reform der Gemeinsamen Agrarpolitik in den Verhandlungen mit der Türkei*).

Wypada zwrócić uwagę na artykuł R. Norera, dotyczący przyszłych wyzwań europejskiego prawa rolnego (*Künftige Herausforderungen europäischer Agrarrechtswissenschaft*), choćby ze względu na teoretyczny charakter rozważań. Skoro, jak się powiada, nie ma przyszłości bez przeszłości, Autor perspektywy rozwoju prawa rolnego (ujęte w dziesięć tez) przedstawia na tle uwag historycznych. Nauka tego prawa powinna udzielić odpowiedzi na wiele pytań, które przynosi obecna rzeczywistość; odpowiedzi na pytania, które – jak pisze Autor – dotyczą nas bardziej, niż możemy to sobie wyobrazić. Doświadczenie historyczne pokazuje zaś, że nauka ta zawsze potrafiła odnaleźć się i zmieniać odpowiednio do potrzeb.

Przed nauką prawa rolnego stoją dziś istotne problemy praktyczne, na przykład problematyka dzierżawy w kontekście dopłat bezpośrednich czy objęcia polityką rolną rozwoju obszarów wiejskich. Pojawiają się także nowe wyzwania,

które powinna zidentyfikować i podjąć. Nie można dzisiaj niedoceniać czy pomijać prawnych aspektów biomasy lub urządzeń biogazowych. Innymi tematami są, dla przykładu, problemy związane z prawem zagospodarowania przestrzennego, z wykorzystaniem energii słońca i wiatru, zarządzaniem ryzykiem w rolnictwie. Autor odnotowuje też konsekwencje europeizacji prawa rolnego oraz stan nauki prawa. Wobec ogromu zadań, które nauka prawa rolnego powinna zrealizować, pesymistycznie brzmi ocena, że znaczenie prawa rolnego wśród nauk prawnych jest wciąż w najlepszym razie marginalne, przynajmniej w niemieckojęzycznej przestrzeni.

Recenzowana praca niewątpliwie zasługuje na uwagę polskiego czytelnika. Daje ona możliwość poznania wielu aspektów prawa rolnego, które nie zawsze są należycie prezentowane w opracowaniach naukowych.

MARTA BUDZINOWSKA